

**KONYA İL KÜLTÜR VE TURİZM
MÜDÜRLÜĞÜ**

**SELÇUK ÜNİVERSİTESİ SELÇUKLU
ARAŞTIRMALARI MERKEZİ
BAŞKANLIĞI**

AKŞEHİR KAYMAKAMLIĞI

AKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI

**I. ULUSLARARASI SELÇUKLU'DAN
GÜNÜMÜZE AKŞEHİR KONGRESİ
ve
SANAT ETKİNLİKLERİ**

**AKŞEHİR
20-21 KASIM/ 2008**

**I. INTERNATIONAL AKŞEHİR CONGRESS FROM
SELJUKS TO NOW AND ART ACTIVITY**

**AKŞEHİR
20-21 NOVEMBER 2008**

EDİTÖRLER

**Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇIPAN**

AKŞEHİR'DE SULTAN ORHAN BEY'İN TORUNUNUN MEZARI ve BAZI TARİHİ ESERLER HAKKINDA

(THE TOMB OF SULTAN ORHAN BEY'S NEPHEW AND ABOUT
SOME HISTORICAL ARTIFACTS IN AKŞEHİR)

Seyit TAŞER

ABSTRACT

The tomb of the founder of the Ottoman Empire Osman Gazi's son Orhan Bey's nephew is located in Akşehir according to the hisroical sources. Orhan Bey had two sons. The name of the sons of the Ottoman Emperor Orhan who was married with Nilüfer Hatun were Süleyman and Murat. Süleyman is addressed with the title of "Pasha" in Ottoman historical sources and he was the big brother of Murat. Süleyman Pasha who is also known as the Rumelia conqueror played role in the realisation of important conquer movements and the Turkization of Rumelia. Besides he came to Ankara, i.e. Middle Anatolia for conquering aims. He passed away in his youth. He was the second vizier of the Ottoman Empire after Alâeddin Bey. This article is about the tomb of Sultan Orhan's son, Süleyman Pasha's daughter being in Akşehir. Ahmet Tevhid Ulusoy is a historian and author. Tarih-i Osmani Encümeni Journal which was a historical and scientific print had been published since 1910. The statements inscribed on the tomb of Süleyman Pasha's daughter were included in Ahmet Tevhid's article. In the rest of the article the fact was pointed out that the tomb was located in İmaret Mosque.

In the book of İ. Hakkı Konyalı the name of which is "*Nasreddin Hodja's City: Akşehi*" it is stated in a sentence that the tomb of Sultan Orhan's niece Efenriye Hatun is in İmaret Mosque also known as Hasan Paşa Mosque (named after his father). It is a known the tomb had been there before the mosque was constructed. The tombstone found in here were transported to Taş Madrasah later on. In the light of these data, the existance of the tomb of a prince's daughter which dates back to the foundation of the Ottoman history is important for the city's history. Also in a docement dated 1328 which is found in the Ottoman Archives of Prime Ministry some statements were traced about the refurbishing of some tombs and historical artifacts. Also some photographes of these artifacts which were taken at that time may be found in this document.

Key words: Süleyman Pasha, Orhan's Nephew, Akşehir, Artifacts

GİRİŞ

Akşehir gerek demografik yapısıyla, gerek ulaşım ve ekonomik faaliyetleriyle geçmişte olduğu gibi günümüzde de aktif bir şehirdir. Akşehir, Batı ve Orta Anadolu'nun kesiştiği bir yerdedir. Bulunduğu konum itibariyle ve doğal güzelliklerinden dolayı çoğu kimsenin bildiği ve tanıdığı bir yerdir.

Konya Vilayeti Salnamesi'nde Akşehir'in XIX. yüzyıl sonlarındaki vaziyetine yer verilmiştir. Buna göre Akşehir düz bir sahrada, bağ ve bahçesi çok manzarası güzel bir şehirdir. 1882 senesinde Konya vilayetinin bir kazası olan Akşehir'in nüfusu 15 bin civarında olduğu görülmektedir. Akşehir'de o yıllarda 13975 Müslüman, 1444 Ermeni, 619 Rum nüfusu yaşadığı anlaşılmaktadır. Tarihteki ulaşım imkânları göz önüne alındığında salnamede Akşehir'in Konya'ya yirmi dört saat mesafede olduğu belirtilmektedir¹.

Akşehir tarihi ve kültürel olarak önemli bir yerleşim merkezidir. Eşrefoğulları, Hamitoğulları, Karamanoğulları, Selçuklular ve Osmanlılar gibi çoğu beylik veya devlet idaresinde yer almıştır. Bu beylik veya devletlerin ileri gelenlerinden bazı önemli isimler ve ailelerine ait bireyler Akşehir'de bulunmuşlar ve bazıları burada vefat etmişlerdir. Akşehir'de medfun olan Süleyman Paşa'nın kızı yani, Orhan Bey'in torunu bunlar arasındadır.

Aynı zamanda, Akşehir bazı devlet ileri gelenlerinin gönderildiği bir yerdir. Bu nedenle Akşehir'de Selçuk ve Karamanoğulları ailesine mensup birçok kimselerin mezar taşlarına rastlanılmıştır². Ayrıca, Selçuklu Sultanı Keyhüsrev I, esir aldığı Hristiyan halkı Akşehir'e yerleştirip bunlara toprak, ziraat aletleri ve tohumluk vererek üretici duruma gelmelerini sağlamıştır³. Dolayısıyla Akşehir tarihe mâl olmuş çeşitli devletlerden ve farklı kültürlerden izler taşımaktadır.

Akşehir, tarihte farklı devletler tarafından idare edilmiştir. Bu nedenle şehrin tarihi bir zenginliği bulunmaktadır. Aynı zamanda Akşehir sahip olduğu çok sayıda tarihi yapılarla, kültürel açıdan da zengin bir şehirdir. Akşehir'de bulunan tarihi eserlerin birçoğunun Selçuklulara ait olduğu bilinmektedir.

Akşehir'de bulunan tarihi yapıların zaman içerisinde mevcudiyetini muhafaza edemediği görülmüştür. Akşehir ve çevresinde eski halini koruyabilen tarihi eserler azdır. Bu eserlerin bazıları tamamen yıkılmış, bazıları ise harap duruma gelmiştir. Çeşitli zamanlarda tamirat yapılan bazı eserlerse, birçok defa tadilattan geçmek durumunda kalmıştır⁴.

1. AKŞEHİR'DE SÜLEYMAN PAŞA'NIN KIZININ MEZARI

Akşehir merkezinde yer alan tarihi Hasan Paşa Camii'nde iken, yine Akşehir'de bulunan Taş Medrese'ye naklolun bazı mezar taşları vardır. Bu mezar taşlarından biri Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa'nın kızına aittir⁵. Bunun dışında bu mezardan küçük bir mezar daha vardır ki, bu mezar taşının da Süleyman Paşa'nın torununa ait olduğu tarihi kaynaklarda yer almaktadır.

1.1. Süleyman Paşa'nın Kimliği

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında Osman Bey'den sonra tahta geçen Orhan Gazi'nin iki oğlu vardır. Bunlardan biri Süleyman Paşa, diğeri I. Murat'tır.

¹ *Konya Vilayet Salnamesi*, Hicri 1299 senesi, s.49.

² İ. Hakkı KONYALI, *Akşehir Nasreddin Hoca'nın Şehri, Numune Matbaası*, İstanbul, 1945, s.74.

³ Ali SEVİM, "Keyhuserv I", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, C: XXV, İstanbul, 1994, s. 347.

⁴ Rıfki Melûl MERİÇ, "Akşehir Türbe ve Mezarları", *Türkiyat Mecmuası*, C: V, (1936), s.141.

⁵ Ahmet Tevhid ULUSOY, "Akşehir'de Rumeli Fatih Şehzade Süleyman Paşa'nın Kerimesinin Mezarı", *Tarihi Osmani Encümeni Mecmuası*, İstanbul, 1918 (H.1334).

Süleyman Paşa, I. Murat'tan yaşça büyüktür. Fakat erken yaşta vefat ettiği için I. Murat babası Orhan Bey'den sonra tahta geçmiştir. Süleyman Paşa, Rumeli Fatihi olarak bilinir. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti batıya doğru genişlemekteydi. Dolayısıyla, Osmanlı topraklarının genişlemesinde Süleyman Paşa'nın rolü vardır. Süleyman Paşa, aynı zamanda Anadolu'da da önemli başarılar elde etmiştir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş devri padişahlarından Orhan Gazi, Yarhisar'ı fethettikten sonra buranın tekfurunun kızı olan Nilifer Hatun ile evlenir. Nilifer Hatun'dan iki oğlu dünyaya gelir. Bunlar Sultan I. Murat ve ağabeyi Süleyman Paşa'dır⁶.

Orhan Gazi'nin büyük biraderi Alaeddin Paşa Osmanlı Devleti'nin ilk veziri sayılmaktadır. 1331'de vefat eden Alaeddin Paşa Osman Gazi Türbesi'ne defnedilmiş ve yerine Süleyman Paşa 1331 yılında geçmiştir⁷. Bu durumda Süleyman Paşa Osmanlı Devleti'nin ikinci veziri olmuştur.

Süleyman Paşa, Osmanlı Devleti topraklarına kazandırılan çoğu yerde etkisi olmuştur. Süleyman Paşa İznik'in 1330 senesinde alınmasında önemli rol oynamıştır. 1338'de Göynük ve Mudurnu dâhil kendisine tımar olarak verilmiştir. Gelibolu'da önemli zaferler elde etmiş, Karesi'nin alınmasını sağlamış, Aydıncık, Biga ve Lapseki'yi fethetmiştir⁸. Süleyman Paşa, Eretnaoğulları arasında ortaya çıkan karışıklıktan istifade ederek Ankara'ya bir sefer yapmış ve şehri hâkimiyeti altına almıştır⁹.

Orhan Gazi zamanında İstanbul'un fethine doğru önemli adımlar atılmıştır. Orhan Gazi'nin veziri Süleyman Paşa kumandanları bulunan Hacı İlbey, Ece Bey ve Fazıl Bey ile görüşmüş ve Bolayır, Şarköy, Malkara ve Keşan'ı almıştır. Murad Bey de 1357'de Çorlu'yu zabtetmiştir. Rumeli'ye geçilmesinin ardından Çimbe Kalesi üs olarak Süleyman Paşa'ya verilmiştir¹⁰.

Bu fetihler sonrasında Rumeli'de iskân faaliyetleri başlamıştır¹¹. Gelibolu'nun fethi ardından Süleyman Paşa Biga'dan Gelibolu'ya gelmiş, Anadolu'dan getirdiği Türkleri buraya yerleştirmiştir. Süleyman Paşa av esnasında atından düşerek ölmüştür. Bu ölümün ardından fetihler yavaşlamıştır¹².

Süleyman Paşa'nın, İshak, Melik Nasır ve İsmail adlarında üç oğlu ile Sultan Hatun ve mezarı Akşehir'de bulunan Efendi-zâde Hâtun isminde iki kızı vardır¹³. Uzunçarşılı'da aynı şekilde, Süleyman Paşa'nın İshak, Nasır ve İsmail adında üç oğlu ve Efendizâde ile Sultan Hatun isminde iki kızının olduğunu belirtir¹⁴.

1.2. Süleyman Paşa'nın Kızının Mezarı

Süleyman Paşa'nın kızının mezarının, Akşehir'de bulunduğu dair tarihçi Ahmet Tevhid Ulusoy'un bir makalesi bulunmaktadır. Bu makalenin başlığı "*Akşehir'de*

⁶ Ziya Nur AKSUN, *Osmanlı Tarihi-Osmanlı Devleti'nin Tahlihi, Tenkildi Siyasi Tarihi*, Ötüken Neşriyat, C: I, İstanbul, 1994, s.20.

⁷ AKSUN, *age.*, s.36.

⁸ M. C. Şehabettin TEKİNDAĞ, "*Süleyman Paşa*", *İslâm Ansiklopedisi*, XI, İstanbul, 1979, s.190.

⁹ TEKİNDAĞ, *agm.*, s.192.

¹⁰ İbrahim SEZGİN, "Osmanlıların Rumeli'ye Geçişi ve ilk Fetihler", *Osmanlı I*, (editör: Güler Eren), Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s.213.

¹¹ AKSUN, *age.*, s.43-44.

¹² SEZGİN, *agm.*, s.214.

¹³ TEKİNDAĞ, *agm.*, s.193.

¹⁴ İ.Hakkı UZUNÇARŞILI, "Osmanlılar'da İlk Vezirlere Dair Mutalea", *Belleter*, C: III, Sayı: 9, Türk Tarih Kurumu, (Ocak, 1939), s.104.

Şehzade Süleyman Paşa'nın Kerimesi Mezarı şeklindedir. Makale "*Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*"nda 1 Haziran 1334 (1916) tarihinde yayınlanmıştır.

Ahmet Tevhid Ulusoy, 1868-1940 seneleri arasında yaşamış, Galatasaray Lisesi mezunu, Tercüme Odası'nda çalışmış, Cumhuriyet sonrasında Müzeler ve Kütüphaneler müfettişliği yapmış bir şahsiyettir. Aynı zamanda Tarih-i Osmanî Encümeni üyeliğinde bulunmuştur¹⁵.

Makalede, Süleyman Paşa'nın çocukları hakkında tarihi kaynaklarda herhangi bir malumatın olmadığı belirtilmiştir. Akşehir'de bulunan Ahmet Tevhid'in İmaret Camii'nin sol tarafındaki birkaç kabir taşı dikkatini çekmiştir. Mezar taşları H. 700 ve 800'lü yılların sonlarına aittir. Ahmet Tevhid bu mezar taşlarının Selçuklu tarzında olduğunu ifade etmiş ve bu taşlardan ikisinin üzerinde yazanları okumuştur¹⁶.

A.Tevhid'in makalesi Osmanlıca'dır. Makalede belirtilen mezar taşlarında ise Arapça, Farsça ve Osmanlıca yazılar vardır. Osmanlıca olan yerleri okuyup, Arapça ve Farsça olan kısımları bu dilleri bilen hocalardan yardım almak suretiyle transkribe ettik. Mezar taşında Arapça, Farsça ve Osmanlıca yazılar yer almaktadır. Mezarın başucunda "*Saide Şehide Efendizâde Hatun binti ve Süleyman Bey bin, Orhan bin, Osman tabe saraha*" ifadeleri yer alır. Mezarın ayakucunda, "*cenneti onun mekânı olsun*" dedikten sonra, "*zilkade ayının başında 799 yılında*" şeklinde bir tarih düşünülmüştür. Sol tarafında, "*Allah'ım bu Müslüman hanımın kabrini cennet bahçelerinden bir bahçe kıl. Ateş çukurlarından bir çukur kılma. Rahmetle, hayırla, cennetle, lütufla ve mağfiretle müjdele. Lütfunla cömertliğininle rızana komşu eyle, ey merhametlilerin en merhametlisi*" ifadelerinin bulunduğu bir dua yer almıştır. Kabir taşının sağ tarafında Farsça bir dörtlük bulunmaktadır. Bunun her mısrası arasında güzel nakışların var olduğu ifade edilmiştir. Yaklaşık altı asırlık mezarın taşı iki parça olmuştur. Bundan dolayı A. Tevhid kırık olan yerleri okuyamamış ve burayı boş bırakmıştır. Mezarın yatan ve hanım sultan olarak zikredilen merhumenin ismi de bu kırık yere denk gelmiştir. A.Tevhid'e göre bu iki kelimeden oluşan Türkçe bir isimdir¹⁷.

Efendizâde olarak okunan Süleyman Paşa'nın kızına ait mezarın on beş arşın kadar güney tarafında yine Selçukî tarzda küçük birisine ait olduğu belli olan mezar A. Tevhid'in dikkatini çekmiştir. Bu mezar taşında yazılanlara da yine makalesinde yer vermiştir. Buna göre mezarın başucunda "*Hüküm Allah'ındır, müminler ölmez mümin, ancak bir yerden bir yere göçürülürler*" şeklinde yazı vardır. Ayakucunda "*Fanilik ebediyet yurduna doğrudur*" ifadesi bulunur. Sol tarafta "*Günahsız merhum büyük emir Düveyt Dar beyin oğlu Gündüz Bey ahrete göç etmiştir, toprağı bol olsun*" yazılıdır. Günahsız merhum ifadesi mezarın bir çocuğa ait olduğunu göstermektedir. Mezarın sağ tarafında da H. 797 yılının mübarek şaban ayının başlarında şeklinde tarih düşünülmüştür¹⁸.

A. Tevhid bu iki mezardan bahsettikten sonra bazı sualler yöneltmektedir. Bu iki mezar taşından bazı çıkarımlar yapmıştır. Öncelikli sorusu acaba Gündüz Bey Efendizâde Hatunun oğlu mudur? İkinci sorusu da Düveyt Dar Bey acaba Akşehir beyi midir? Yazar bu suallerin ardından araştırmacıların konuyla ilgili olarak elde edecekleri bilgileri yayınlamalarını ve konuyu aydınlatmalarını istemiştir¹⁹.

¹⁵ www.kenthaber.com/Erzurum/IzBirakan/ahmet_tevhit_ULUSOY-20.11.2008.

¹⁶ ULUSOY, *agm.*

¹⁷ ULUSOY, *agm.*

¹⁸ ULUSOY, *agm.*

¹⁹ ULUSOY, *agm.*

İbrahim Hakkı Konyalı, *Akşehir Kitabı*'nda, A. Tevhid Bey'in makalesi üzerinde durmuştur. Kendi yorumunu katan Konyalı, mezar taşlarına ilişkin farklı bilgiler sunmuştur. Önemli kaynaklarda Efendizâde olarak geçen Süleyman Paşa'nın kızının ismini, Efendire olarak belirtmiştir.

Konyalı, Hasan Paşa Camii'nde bulunan Süleyman Paşa'nın kızına ait mezar ile diğerlerinin Taş Medrese'ye nakıldığını belirtir. Bu sırada mezar taşı ikiye bölünmüştür. Konyalı, kırılan satırın "*Tevfik el-Merhume el-Mağfirete*" şeklinde olduğunu tahmin eder²⁰.

Konyalı'ya göre, Karamanoğlu Keyhüsrev Bey'in Orhan Gazi'nin son, Murat Hüdavendigâr'ın ilk hükümdarlık yıllarında Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa kızı Efendire Hatun'la evlendirilmiş olması kuvvetli bir ihtimaldir²¹.

İ. Hakkı Konyalı, A. Tevhid'in kitabının okunmasında birçok hata yaptığını söyler²². İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Rıfık Melûl Meriç ve A. Tevhid Ulusoy eserlerinde mezar taşındaki ismi "*Efendizâde*" olarak belirttiklerinden, bu ismin Süleyman Paşa'nın kızına ait olması ihtimali daha kuvvetlidir.

Konyalı'ya göre, Süleyman Paşa'nın altı çocuğu vardır. Bunların isimleri İshak, Melik, Nasır, İsmail (Akıncı), Sultan Hatun, Efendire Hatun'dur. Efendire Hatun, 801 senesinde ölen Karamanoğlu Keyhüsrev Bey ile evlendirilmişti. Böyle kabul edildiği zaman, bu durum Osmanlı-Karamanoğulları ilişkisinin çok önceleri başladığını göstermektedir²³.

Konyalı, A. Tevhid'in makalesinden yola çıkarak ikinci mezar hakkında bazı bilgiler dile getirmiş ve bu ikinci mezar taşına ait kitabeyi de okumuştur. Buna göre, kitabede Gündüz Bey'in babasının ismi değil mesleği belirtilmiştir ve kitabede Düveytdar değil Divittar yazmaktadır²⁴. Fakat divittarlık kelimesinin aslı devâtdar'dır. Devâtdarlar başlangıçta hükümdarın divit takımından sorumlu olan daha sonraki dönemlerde ise çok çeşitli ve önemli vazifeler üstlenen saray görevlisi idi. Devâtdarlık Abbasi ve Selçuklularda vezirlik alameti sayılmaktaydı²⁵.

Devâtdar, Arapça devât ile Farsça dâr kelimelerinden meydana gelmiştir. Kelimenin aslı devâtdar olup yazılışı دواتدار şeklindedir²⁶. Bundan dolayı Konyalı'nın belirttiği gibi kitabede Gündüz Bey'in babasının mesleği değil ismi yazılıdır. Zira kitabede دويدار yazmaktadır. Yani fazladan "y" harfi bulunmaktadır. O halde bunu A. Tevhid'in makalesinde belirttiği gibi isim şekliyle "*Düveytdar*" olarak kabul etmek uygun olacaktır.

Akşehir'de bulunan bu mezar taşını tarihçi Tahsin Ünal da görmüş ve taşta ilk sırada yazılanları okumuştur. Ünal, Efendizâde Hatun'a niçin şehide dendiğini araştırmıştır. Bu sırada Sultan dağları içinde Deresenek köyüne uğramış ve orada bir mezar taşı daha görmüştür. Bu sandukada da Karamanoğlu Halil'in oğlu, Alâeddin'in oğlundan yola çıkarak, Keyhüsrev'in 1398'de (H.801) öldüğünü yazmaktadır. Bu mezar taşı da Karamanoğullarından Keyhüsrev'e ait olacağını söyleyen Ünal, Efendire Hatun

²⁰ KONYALI, *age.*, s.295.

²¹ KONYALI, *age.*, s.85.

²² KONYALI, *age.*, s.298.

²³ KONYALI, *age.*, s..300.

²⁴ KONYALI, *age.*, s.301.

²⁵ Asrı ÇUBUKÇU, "*Devâtdâr*", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, IX., İstanbul 1994, s.221.

²⁶ ÇUBUKÇU, *a.g.y.*, s. 221.

ile Keyhüsrev'in evli olduklarını ifade etmiştir. 1394 ve 1398 yılları Osmanlı Karamanoğulları arasında ciddi mücadeleler yaşandığı sırada bu çiftin dört yıl arayla şehit olduklarını belirtmiştir²⁷.

Tahsin Ünal'ın belirttiği gibi Süleyman Paşa'nın kızı, Efendizâde Hatun Karamanoğlu Alaeddin Ali'nin oğlu Keyhüsrev ile evli olabilir. Fakat bazı kaynaklarda Alaeddin Ali'nin oğulları arasında Keyhüsrev sayılmamaktadır.

2. AKŞEHİR'DE BULUNAN BAZI TARİHİ ESERLERİN TAMİR VE BAKIMI

Akşehir'deki bazı tarihi eserlerden günümüze kadar varlığını devam ettirenler bulunmaktadır. Bunlar arasında Taş Medrese, Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi ve Hasan Paşa Camii gerek mimari açıdan gerek tarihi ve kültürel bakımdan önem arz etmektedir. Bu tarihi yapıların her birine ait olarak yapım tarihi, yılı ve geçirdiği evrelere ilişkin çeşitli kaynaklarda ve eserlerin kitabelerinde bilgiler yer almaktadır. Ayrıca, 1910 (H. 1328) tarihli bir arşiv belgesinde bu tarihi yapılarla ilgili ifadeler yer almaktadır. Belgede mimari eserlerin, hangi dönemde yapıldığına ilişkin bilgiler dışında, bu eserlerin 1908 (H. 1326) tarihinde bakımı ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bu tarihi yapılar hakkında diğer bazı kaynaklarda da çeşitli bilgiler mevcuttur. Bu bilgilere göre, tarihi yapıların çeşitli tarihlerde tamir edildiği anlaşılmaktadır. Akşehir'in sahip olduğu çeşitli türdeki tarihi eserlerden, medreselerin daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Geçmişte, Akşehir'de Kadı İzzettin, Emir Yavi, Nasrettin Hoca, Hacı Yusuf Ağa, Hacı Halilzade Şeyh İbrahim, Müftü Salim Efendi, Hacı Paşazade İbrahim Beğ, Dedepaşa Zade İbrahim Beğ, Ökesli Ali Efendi, Harputlu Hacı Mustafa Efendi, Kara Molla Hoca Efendi, Ömer Ağa Zade Hacı Ahmed Efendi, Hacı Bostan, Hacı Sadık Efendi, Hüsamettin Ağazade Hacı İbrahim Ağa, Argıthanlı Hacı Efendi, Hamalzade Ahmet Efendi, Hacı Bahri Efendi gibi isimler altında on sekiz kadar medrese bulunuyordu. Bu medreselerden bazıları XV. ve XVI. yüzyıla, yani II. Bayezid, III. Murat gibi padişahların zamanına kadar var olduğu bilinmektedir. Bazı medreselerin ise XX. yüzyıl başlarına kadar hizmet verdiği görülür. Hacı Yusuf Ağa Medresesi buna örnek verilebilir²⁸. İ. Hakkı Konyalı ise eserinde, Akşehir'de geçmişte yirmi bir kadar medresenin bulunduğu işaret etmiştir²⁹.

Yukarıda belirtilen medreseler dışında, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki 1910 (H.1328) tarihli bir belgede Akşehir'de bir başka medreseyle karşılaşmaktayız. Belgede, Hasan Medresesi olarak ifade edilen medresenin, 1910'lu yıllara kadar ulaştığı görülmektedir. Akşehir'de günümüze kadar ulaşmayan tarihi eserler içerisinde çok sayıda cami ve mescit ile türbe, han ve hamam da vardır.

2.1. Hasan Paşa (İmaret) Camii

Hasan Paşa Camii Akşehir merkezde, Nasrettin Hoca'nın medfun olduğu yere yakın bir mahalde bulunmaktadır. Caminin kapısının sağ üst tarafında yazılanlara göre, II. Bayezid zamanında Rumeli Beylerbeyi olan Hasan Paşa tarafından yaptırılan cami 1510 (H.916) senesinde inşa edilmiştir.

²⁷ Tahsin ÜNAL, *Karamanoğulları Tarihi*, Berikan Yay., Ankara, 2001, s. 317-320.

²⁸ Tahsin SAMUR, *Akşehir'deki Türk Mimari Eserleri*, Konya, 1996, s.168-172.

²⁹ KONYALI, *age.*, s.275-278.

Hasan Paşa Camii inşa edildikten sonra zaman içerisinde yıpranmıştır. Bu camide farklı tarihlerde tamirat yapılmıştır. Camide yapılan ilk tamirat 1753 (H.1167) senesindedir³⁰. Hasan Paşa Camii'nin tamiri sırasında camii avlusundaki ve çevredeki mezarlıklardaki mermer lahit ve mezar taşları kullanılmıştır³¹.

Bundan yaklaşık seksen sene sonra 1833 (H.1249) yılında camide daha kapsamlı bir tamir yapılmıştır. Bu tarihte caminin mütevellisi olan Ahmet Ağa, tamir işini üstlenmiştir. Ayrıca XIX. yüzyıl sonlarına doğru 1894 (H.1312) senesinde cami yeniden bakıma alınmıştır. Dönemin Müftüsü Salim Efendi ve hayırseverlerin yardımıyla Konyalı Ali Usta'ya cami yaptırılmıştır³².

Arşiv belgesine göre, Hasan Paşa Camii'nin tamire muhtaç şadırvanında, 1908 (H. 1326) senesinde bakım yapılması gündeme gelmiştir. Konya vilayetinden evkaf nezaretine gönderilen yazıda tamir için gerekenlerin yapılması istenmiştir³³.

Caminin son cemaat yerinin soldaki birinci sütunundan, Akşehir'in sivil kervansaray ve ordular için uğrak ve konaklama yeri olduğu ve IV. Murat'ın ordusunun da Akşehir'e geldiği anlaşılır³⁴. IV. Murat Bağdat seferine giderken Akşehir'de konaklamıştır³⁵. IV. Murat 1638 (H.1048) senesinde Akşehir'e uğramış iki gün kalmış, Baştekk köyünü gezmiş, Argıt yoluyla seferine devam etmiştir³⁶.

2.2. Taş Medrese

Akşehir'in geçmişinde önemli bir ilim yuvası olan Taş Medrese günümüzde Altunkalem Mahallesi'nde Belediye Binası'nı geçince yol üzerinde sağ tarafta yer almaktadır.

Medreseye bitişik bir mescit bulunmaktadır. Büyük kapı kemerinin iç tarafında Selçuki tarzında işleme vardır. Selçuki tarzında olduğuna ilişkin en önemli belirti gül motifidir. Bu motifi daha çok Selçuklular kullanmıştır. Medrese, II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğlu II. İzzeddin Keykavus'un sultan olduğu zamanda, Hüseyinoğlu Ali tarafından yaptırılmıştır³⁷. Taş Medrese'nin yapım yılı 1250 (H. 648)'dir³⁸.

Taş Medrese zaman içerisinde birkaç defa tadilattan geçmek suretiyle günümüze ulaşabilmiştir.

Bir kısmı 1909 senesinde yıkılan Taş Medrese tamir edilmek üzere tamamen yıkılmıştır. Fakat evkaf nezareti tamir için gereken masrafı karşılamayınca medrese harap bir vaziyete gelmiştir. Yıkılan cephe taşları ile kapının işlemeli mermerlerinden birçoğu telef olmuştur. Bir kısmı da medrese avlusunda kalmıştır³⁹. Türbe ve mescit ayakta kalmıştır⁴⁰. 1934 senesinde medresenin tamamen harap olduğu anlaşılmaktadır⁴¹.

³⁰ KONYALI, *age.*, s.319.

³¹ MERİÇ, *agm.*, s.142.

³² KONYALI, *age.*, s.320, 321.

³³ B. O. A. DH. İD. 28/1-1328.N.20.

³⁴ Yaşar ANILIR, *Akşehir Tarihi ve Tarihi Eserleri*, Konya, 1987, s.35.

³⁵ M. Ferit, M. Mesut, *Selçuk Veziri Sahip Ata ile Oğullarının Hayat ve Eserleri*, Türkiye Matbaası, İstanbul, 1934, s.86.

³⁶ KONYALI, *age.*, s.326.

³⁷ M. Ferit, M. Mesut, *age.*, s.87-91.

³⁸ KONYALI, *age.*, s.290; M. Ferit, *age.*; ANILIR, *age.*; MERİÇ, *agm.*

³⁹ M. Ferit, M. Mesut, *age.*, s.90.

⁴⁰ ANILIR, s.23.

⁴¹ M., Ferit, M., Mesut, *age.*, s.87-91.

Akşehir'deki bu medresenin cephesi 1908 (H.1326) senesinde tamir edilmişti. Fakat gerek bu medresenin gerek Akşehir'de bulunan diğer tarihi eserlerin tamiri veya yeniden inşası amacıyla, bu işe vakıf usta bir mimarın görevlendirilmesi planlanmıştır. Taş medresenin kapı ve minaresinin iyi bir şekilde tamir edilmesi sonrasında restore işinin yeterli olacağı, Evkaf Nezareti'ne gönderilen 24 Haziran 1908 (H.1326) tarihli yazıdan anlaşılmaktadır⁴².

Medrese 1965 yılında müze olarak ziyarete açılmıştır. 1975 senelerinde tekrar restore edilmiştir⁴³. Taş Medrese'nin kesme taşları gerek resmi, gerek özel binaların yapılışı esnasında kullanılmıştır⁴⁴.

Taş Medrese'de türbe de yer alır. Burada çamur sıvalı üç sanduka vardır. Buradaki yatanlara üçler veya üç kardeşler denilmektedir⁴⁵. Y. Anılır ise, türbedeki yatırların üç kızlar olarak bilindiğini belirtmiştir. Ayrıca, Sahip Ata Fahrettin Ali'nin yakınlarına ait mezarlar vardır. 1969 senesinde sandıklar kaldırılmıştır⁴⁶.

Taş Medrese 1986 senesinden günümüze kadar teşhire kapalı bir vaziyetteydi. Medrese, 17 Ekim 2008 tarihinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından restorasyon projesi kapsamına dahil edilmiştir⁴⁷.

2.3. Hasan Medresesi

Akşehir'e dair kaynaklarda göremediğimiz, fakat arşivde yer alan bir belgede tamirinden bahsedilen Hasan Medresesi, tarihte Akşehir'de eğitim öğretim yapılan bir yerdir. Bu medresenin, Taş Medrese ile yapım yılı, yaptıranı ve yakın tarihe ulaşması açısından benzerlikleri vardır.

Hasan Medresesi Selçuklular zamanında inşa edilmiştir. Medrese 1259 (H.657) senesinde II. Keykavus zamanında vezir Hüseyin oğlu Ali tarafından yaptırılmıştır. Medrese'de 1908 (H.1326) senesinde bakım yaptırılmak istenmiştir. Medresenin noksan cephelerinin tamiri veya yeniden inşası düşünülmüştür. Fakat yapılan gözlem ve teftiş sonrasında medreseye ait taşların başka inşaatlarda kullanıldığı anlaşılmıştır. Daha önce de tamire ihtiyaç olan yerlerin bir planı yapılmamış olduğundan işin ustası bir mimar tarafından medresenin yeniden inşası için çaba sarfedilmiştir⁴⁸.

Ayrıca, Taş Medrese ile yakın zamanda yaptırılan Hasan Medresesi'nin 1909 senesinde kapı ve minaresi ile iç ve dış kısımları inşa ettirilerek, yeni nizamname hükümlerine göre medresede tedaratın devam ettirilmesi planlanmıştır⁴⁹.

2.4. Seyyid Mahmud Hayrani Türbesi

Arşivde yer alan konuyla ilgili belgeye göre, Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi I. Keyhüsrev'in oğlu Alaeddin Keykubad zamanında, 1223 (H. 620) tarihinde inşa edilmiştir⁵⁰. Selçuklu tarzında olan türbe Akşehir'in batısında Sultandağı eteğinde

⁴² B.O.A. DH.ID. 28/1-1328.N.20.

⁴³ ANILIR, *age.*, s.24.

⁴⁴ MERİÇ, *agm.*, s.142.

⁴⁵ KONYALI, *age.*, s.290-292.

⁴⁶ ANILIR, *age.*, s.28

⁴⁷ www.pervasiz.com-17.10.2008.

⁴⁸ B.O.A. DH.ID. 28/1-1328.N.20.

⁴⁹ B.O.A. DH.ID. 28/1-1328.N.20.

⁵⁰ B.O.A. DH.ID. 28/1-1328.N.20.

yer alır⁵¹. Türbe günümüzde Akşehir'de Anıt Mahallesi Türbe Sokak'ta bulunmaktadır. Türbe ile aynı bahçe içerisinde Ferruhşah Mescidi vardır.

Türbe tarihten günümüze kadar geçen sekiz asırlık süre içerisinde çeşitli nedenlerle yıprandığı için, kaynaklardan edindiğimiz bilgiler kadarıyla farklı tarihlerde tamir edilmiştir.

Türbe ilk olarak 1409 senesinde, Seyyid Mahmut'un torunu Seydi Muhiddin'in emriyle yenilenmiştir⁵². Türbe, bu tarihte Musul'dan gelen Ahmed bin Abdullah tarafından tamir edilmiş ve çinilerle süslenmiştir⁵³.

Türbenin kapısı, güney tarafın solunda yer almaktadır. Ceviz ağacından yapılan kapı çatlamış, kırılmış, yontulmuş ve birçok yerlerinde çiviler ve halkalar çakılmış, bazı yerlerine tahta parçalar çakılarak tamir edilmiştir⁵⁴.

Zaman içerisinde harap olma derecesine gelen türbenin XX. yüzyıl başlarında tamir edilmesi düşünülmüştür. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde türbe ile ilgili belgede 1908 (H.1326) tarihinde türbenin inşası ile ilgili çalışmalar olmuştur. Ayrıca türbenin korunması için müze idaresince bir muhafız tayin edilmiştir⁵⁵.

Arapça ve Farsça yazılarla tezyin edilen kapı kenarları ile pencere kapakları iyi korunamadığı için türbe yıpranmıştır. Türbede dört mezar üzerinde dört sanduka vardır. Bunlardan birisi çaldırılmıştır. Diğerleri bir ay süreyle muhafaza edilmek üzere Akşehir'in taş ve muhkem bedestenine konulmuştur. Belgede mescit tarafında yapılan tamirattan da bahsedilmiştir. Burada, Yıldırım Bayezid soyundan kimselerin olduğuna ilişkin ifadeler arşiv belgesinde yer almaktadır⁵⁶.

Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi etrafındaki mezarlık 1930'larda Çocuk Bahçesi yapılmak üzere kaldırılmış ve mezar taşları farklı yerlerde kullanılmıştır⁵⁷.

Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi 1983'te korumaya alınmış, restore edilmiştir. Türbenin içinde dört sanduka bulunmaktadır. Konya'da oturan Alman konsolosunun teşvikiyle Anadolu Bağdat Demiryolu'nun genel müdürü Hugne bunlardan birini demiryolu memurlarından Efkyan adlı bir Ermeni vasıtasıyla çaldırılmış; Almanya'ya kaçırırken yakalanmıştır. Üç sanduka ile üstlerindeki hörgüçlü tabutlardan ikisi 1914'te Türk İslam Eserleri Müzesi'ne teslim edilmiştir. Diğerleri Almanya'dadır. Sandıklar Seyyid Mahmut Hayrani'nin kardeşi Necmeddin Ahmed ve torunu Ali'ye; biri de Şeyh Hacı İbrahim'e aittir⁵⁸.

Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi'nde 24 Ocak 2006 tarihinde restorasyon çalışmaları, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce başlatılmıştır⁵⁹.

Yıldırım Bayezid Akşehir'de vefat etmiştir. Timur Ankara savaşı ardından, Yıldırım Bayezid'i esir aldıktan sonra diğer devlet ve beyliklerle mücadelesine devam etmiştir. Eğridir'in zabtı sırasında Bayezit hastalanmıştır. Bunun üzerine Timur, Yıldırım Bayezid'i Akşehir'e yollamış ve kendisinin tedavisine de İzzeddin

⁵¹ MERİÇ, *agm.*, s.145.

⁵² KONYALI, *age.*, s.423.

⁵³ Friedrich SARRE, *Küçükasya Seyehati*, (Çev. Dara Çolakoğlu), İstanbul, 1998, s.77.

⁵⁴ MERİÇ, *agm.*, s.145.

⁵⁵ B.O.A. DH.İD. 28/1-1328.N.20.

⁵⁶ B.O.A., DH.İD. 28/1-1328, N.20.

⁵⁷ MERİÇ, *agm.*, s.142.

⁵⁸ KONYALI, *age.*, s.424.

⁵⁹ www.pervasiz.com, 24.01.2006.

Mesud-ı Şirazi ve Celalettin Arabi isimli tabipleri görevlendirmiştir. Bayezit bu sırada parmağındaki yüzük taşının altında sakladığı zehri içerek hastalanmış ve 9 Mart 1403 Perşembe günü Akşehir'de vefat etmiştir. Vefatı ardından Bayezid Akşehir'de Seyyid Mahmut Hayrani türbesine konmuştur.⁶⁰ Türbenin karşısındaki Ferruḫşah Mescidi'nin güneyinde Sultan Yıldırım Bayezid'in soyundan bazı kişilerin medfun olduğu da arşiv belgesinde ifade edilmektedir.⁶¹

Akşehir'in tarihine ilişkin kaynaklardan elde edilen bilgiler doğrultusunda, Akşehir'in özellikle Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarındaki önemli devlet adamlarını bünyesinde bulundurduğu anlaşılmaktadır. Bu devlet adamları içerisinde padişah ve padişah soyundan kimselerin olması dikkat çekmektedir.

SONUÇ

Akşehir'de özellikle Selçuklular devrine ait tarihi yapılar çoğunluktadır. Vezir Sahip Ata Fahrettin Ali döneminde birçok mimari eser yapılmıştır. Taş Medrese bunlar arasındadır. Bunun dışında Sahip Ata'nın Akşehir'e kazandırdığı bir eser daha bulunmaktadır. Bu da, Hasan Medresesi'dir. Bu medrese, XX. yüzyıl başlarına kadar ayakta kalabilmiştir. Hatta 1908 senesinde medresenin tamirden geçtiği, arşiv vesikalarından öğrenilmektedir. Akşehir'de Selçuklu devrinden kalma tarihi eserler, Osmanlı Devleti'nin son döneminde tamir edilmeye çalışılmıştır. Bu tarihi yapıların tamir veya yeniden inşası, Osmanlı Devleti'nin zor bir dönemden geçtiği zamana denk gelmiştir. Fakat bu zor dönemde dahi tarihi yapılarla ilgili çalışmaların yürütülmesinin düşünülmüş olması önemlidir.

Çeşitli kaynak eserler ve belgeler incelendiğinde, Akşehir'in tarihine ilişkin daha ayrıntılı bilgiler ortaya çıkabilir. Zira mevcut bilgiler, Akşehir'in önemli bir tarihi ve kültürel geçmişe sahip olduğunu göstermektedir. Yapılacak araştırmalarla, Osmanlılar ile Karamanoğulları arasındaki ilişkilerin temeli ve bu ilişkinin boyutları da netlik kazanabilir. Bu devletlerarasındaki ilişkide Akşehir'in önemli bir yeri ve rolü olduğu bazı kaynak eserlerden anlaşılmaktadır.

Akşehir'de çok farklı türde, birçok tarihi eserin olduğu görülmektedir. Bu tarihi eserlerin büyük bir kısmı çeşitli sebeplerle günümüze ulaşamamıştır. Mevcut olan eserler de geçmişten günümüze birçok defa işlem görmüştür. Akşehir'in önemli tarihi eserlerinden sayılan yapılara ait kalıntılar, farklı tarihlerde, çeşitli inşaat ve çalışmalarda kullanılmıştır.

Ayrıca, Akşehir'de bulunan mezarların bazılarının önemli tarihi şahsiyetlere ait olması, Akşehir'in tarihte önemli bir yerleşim merkezi olduğunu gösterir. Gerek Selçuklu, gerek Osmanlı Devleti'nin ileri gelenlerinden bazı kimseler, Akşehir'de bulunmuşlar ve burada vefat etmişlerdir. Orhan Bey'in oğlu, Şehzade Süleyman Paşa'nın kızı bunlar arasındadır. Efendizâde olarak bilinen Süleyman Paşa'nın kızının mezarı İmaret Camii'nden, Taş Medrese'ye naklolmuştur. Bununla ilgili bilgiler, Ahmet Tevhid'in, *Tarih-i Osman-i Encümeni Mecmuası*'ndaki makalesinde bulunmaktadır.

⁶⁰ İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, *Osmanlı Tarihi*, Cilt I, Ankara, 1998, s.320-321.

⁶¹ B.O.A., DH.ID. 28/1-1328.N.20.

KAYNAKÇA**Arşiv Kaynağı**

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH. İD, Dosya No: 28 Gömlek No: 1 Tarih: 1328.N.20.

Diğer Kaynaklar

AKSUN, Ziya Nur, *Osmanlı Tarihi-Osmanlı Devleti'nin Tahlihi; Tenkidi Siyasi Tarihi*, Ötüken Neşriyat, C: I, İstanbul, 1994.

ANILIR, Yaşar, *Akşehir Tarihi ve Tarihi Eserleri*, Konya, 1987.

ÇUBUKÇU, Asri, "Devâtdâr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, IX., İstanbul, 1994, s. 221-222.

M., Ferit, M. Mesut, *Selçuk Veziri Sahip Ata ile Oğullarının Hayat ve Eserleri*, Türkiye Matbaası, İstanbul, 1934.

KOMİSYON, *Konya Vilayet Salnamesi*, Hicri 1299 senesi.

KONYALI, İ. Hakkı, *Akşehir Nasreddin Hoca'nın Şehri*, Numune Matbaası, İstanbul, 1945.

MERİÇ, Rıfık Melül, "Akşehir Türbe ve Mezarları", *Türkiyat Mecmuası*, C: V, İstanbul Türkiyat Enstitüsü Yay., 1936.

SAMUR, Tahsin, *Akşehir'deki Türk Mimari Eserleri*, Konya, 1996.

SARRÉ, Friedrich, *Küçükasya Seyehati*, (Çev. Dara Çolakoğlu), İstanbul, 1998.

SEVİM, Ali, "Keyhusrev I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXV., İstanbul, 1994, s. 347-348.

SEZGİN, İbrahim, "Osmanlıların Rumeli'ye Geçişi ve İlk Fetihler", *Osmanlı*, I., (Editör: Güler Eren), Yeni Türkiye Yay., Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s. 213.

TEKİNDAG, M. C. Şehabeddin, "Süleyman Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXV., İstanbul, 1994, s. 347-349.

ULUSOY, A. Tevhid, "Akşehir'de Rumeli Fatih Şehzade Süleyman Paşa'nın Kerimesinin Mezarı", *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul, 1918 (H.1334).

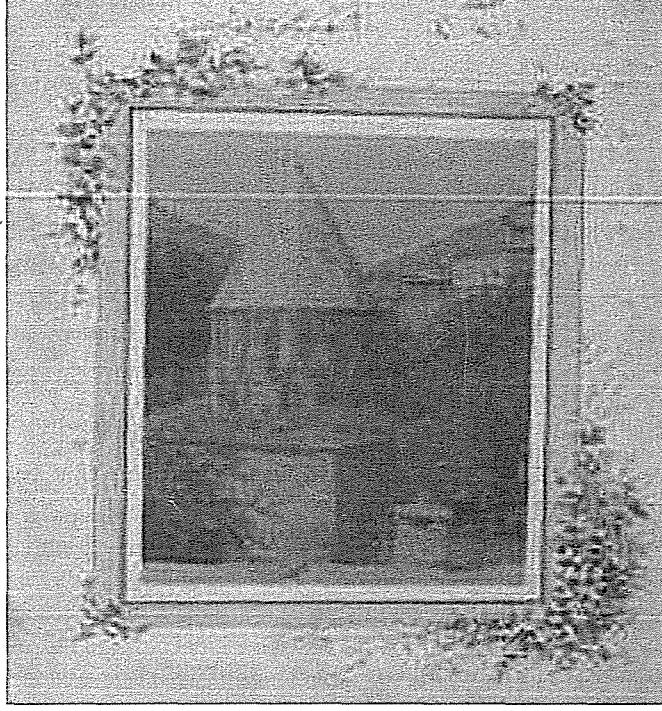
UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, TTK, C: I, Ankara, 1998.

_____, "Osmanlılar'da İlk Vezirlere Dair Mutalea", *Bellekten*, C: III, Sayı: 9, Ocak, 1939.

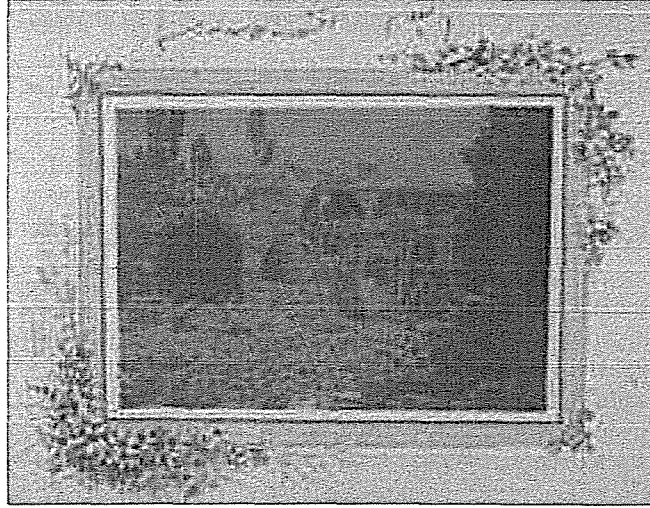
ÜNAL, Tahsin, *Karamanoğulları Tarihi*, Berikan Yay., Ankara, 2001.

www.pervasiz.com. 17.10.2008.

www.kenthaber.com/Erzurum/IzBirakan/ahmet_tevhit_ulusoy. 20.11.2008.

1- Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi
(B.O.A., DH.İD. 28/1-1328.N.20).

2- Akşehir'de Hasan Medresesi'nde Yapılan Tamirat
(B.O.A., DH.İD. 28/1-1328.N.20).